

Handläggare
Erik Nordstrand
Telefon: 0850843112

Till
Socialnämnden
2022-03-22

Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott (SOU 2022:1)

Svar på remiss från Kommunstyrelsen Dnr KS 2022/116

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Fredrik Jurdell
socialdirektör

Veronica Wolgast Carstorp
biträdande förvaltningschef

Sammanfattning

En särskild utredare har utrett förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. I december 2019 fattade regeringen beslut om kommittédirektiv. Syftet med översynen är att förbättra regelverket och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i utredningar där barn är misstänkta för brott. I juni 2021 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv till utredningen gällande vissa tvångsmedel mot barn under 15 år.

Utredningen föreslår bland annat förändringar i regelverket kring utredningar enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), bevistalan och ungdomstjänst genom strafföreläggande. Förändringarna innebär att kraven på socialtjänstens närvaro vid förhör skärps, bevistalan kan användas i större utsträckning för att socialtjänsten ska kunna bedöma behov av insatser och en ny möjlighet för åklagare att meddela ungdomstjänst genom strafföreläggande.

Socialförvaltningen
Avdelningen för stadsövergripande sociala
frågor

Munkforsplan 37, 6tr
Box 44
123 21 Farsta
Telefon 0850843112
Växel 0850825000
erik.nordstrand@stockholm.se
start.stockholm

Förvaltningen delar utredningens uppfattning om att det behövs flera förändringar i gällande regelverk för förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. Anledningen är att regelverket behöver harmonisera med tidigare genomförda lagförändringar och att samhället behöver ge barn och unga det stöd och skydd som de behöver genom förbättrade åtgärder när de misstänks för brott.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har remitterat ärendet till stadsledningskontoret, socialnämnden, Bromma stadsdelsnämnd, Kungsholmen stadsdelsnämnd Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd och Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd. Remissvaret ska vara kommunstyrelsen tillhanda senast den 22 mars 2022.

Ärendets beredning

Ärendet har utarbetats inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor, Kompetenscenter barn och unga.

Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 16 mars 2022.

Funktionshinderrådet har haft möjlighet att behandla ärendet den 17 mars 2022.

Ärendet

En särskild utredare har utrett förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. I december 2019 fattade regeringen beslut om kommittédirektiv. Syftet med översynen är att förbättra regelverket och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i utredningar där barn är misstänkta för brott. I juni 2021 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv till utredningen gällande vissa tvångsmedel mot barn under 15 år.

Kommittédirektiv

Tidiga och ändamålsenliga insatser från samhällets sida kan hindra en negativ spiral med fortsatt brottslighet och bidra till att barnet får den hjälp och det stöd som han eller hon behöver. Uppdraget avser såväl utredningar mot barn som inte uppnått straffmyndighetsåldern som utredningar mot barn som är straffmyndiga. I uppdraget ingår inte att se över den gällande straffmyndighetsåldern.

Utredningen ska:

- analysera om de särskilda bestämmelser som rör utredningar om brott som barn under 15 år misstänks ha begått är ändamålsenliga och om de tillämpas på avsett sätt,
- se över systemet med bevistalan och ta ställning till om även åklagare bör kunna initiera en bevistalan,
- analysera om bestämmelserna om förhör med barn under 18 år som misstänks för brott är ändamålsenliga,
- utvärdera bestämmelserna om drogtest av barn under 15 år som misstänks för brott,
- ta ställning till om det bör införas en möjlighet för åklagare att genom ett strafföreläggande besluta om ungdomstjänst, och
- lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

Uppdraget syftar till att öka effektiviteten och rättssäkerheten när barn misstänks för brott. En utredning om brott kan inledas mot någon som inte fyllt 15 år enligt bestämmelserna i LUL. Sedan en lagändring 2010 ska polisen inleda en utredning enligt 31 § LUL, en så kallad § 31-utredning, om det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år för brottet och om inte särskilda skäl talar emot det. Denna presumptionsregel gäller även vid misstanke om försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. År 2010 infördes det också en bestämmelse om att det är socialnämnden som begär att polisen ska inleda en § 31-utredning i de fallen det kan antas att en sådan utredning har betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barnet. Därutöver kan en utredning om brott inledas om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt 15 år har tagit del i brottet, om det behövs för att efterforska gods som har kommit åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande eller om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse.

Fler brott som barn under 15 år misstänks för ska utredas. Allvarliga brott som barn under 15 år misstänks för bör alltid utredas av polis. Tidiga och ändamålsenliga insatser från samhällets sida när det gäller barn som begår brott kan hindra en negativ spiral och fortsatt brottslighet. Det kan också bidra till att barnet får den hjälp och det stöd som han eller hon behöver och har rätt till. Fler utredningar leder till att socialtjänsten får ett bättre underlag för sina bedömningar.

Ur ett brottsofferperspektiv är det viktigt att brott som barn under 15 år misstänks för utreds. För brottsoffren är det av stor betydelse att samhället tar en brottsanmälan på allvar och att den leder till åtgärder från samhällets sida. Att ett brott utreds kan dessutom vara avgörande för brottsoffrets möjligheter att få ersättning i anledning av brottet. Brottsoffermyndigheten betonar att fler § 31-utredningar, där större hänsyn tas till brottsoffrens behov av ett klagande i skuldfrågan, skulle öka de brottsutsattas möjlighet till ersättning. Med hänsyn till brottsoffers möjlighet att till exempel få skadestånd eller brottsskadeersättning när barn begår brott är det angeläget att brott som begås av barn under 15 år utreds i en större utsträckning.

Utredningen ska:

- analysera om de särskilda bestämmelser som rör utredningar om brott som barn under 15 år misstänks ha begått är ändamålsenliga och om de tillämpas på avsett sätt, och
- lämna förslag på de författningsändringar eller andra åtgärder som bedöms nödvändiga i syfte att brott som barn under 15 år misstänks för ska utredas i större utsträckning.

Trots att barn under 15 år inte är straffmyndiga finns det möjlighet att pröva barnets skuld i domstol genom en så kallad bevistalan enligt 38 § LUL. Det är mycket ovanligt att bevistalan förs i Sverige. Åklagare får efter framställan av socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare begära prövning hos domstol i fråga om den unge begått brottet om det krävs ur allmän synpunkt. Åklagare har alltså inte möjlighet att på eget initiativ väcka bevistalan. En bevistalan innebär att skuldfrågan prövas i domstol och på så sätt blir allsidigt belyst. Domstolens avgörande sker genom en dom.

Utredningen ska:

- se över systemet med bevistalan,
- ta ställning till om även åklagare bör kunna initiera en bevistalan,
- analysera hur en påföljd ska kunna utdömas om det efter att bevis-taledomen fått laga kraft framkommer att gärningsmannen var över 15 år då brottet begicks, och
- lämna förslag på de författningsändringar som bedöms nödvändiga.

Utredningar mot barn som misstänks för brott ska vara effektiva och rättssäkra. Under senare år har äldre utredningar där barn har pekats ut som skyldiga till att ha begått brott utan att någon prövning har skett i domstol kritiserats ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Utgångspunkten är att företrädare för socialtjänsten ska närvara vid förhör när ett barn misstänks för att ha begått ett särskilt allvarligt brott eller om utredningen inletts på socialnämndens begäran. För att socialtjänsten ska underlåta att närvara i dessa fall krävs särskilda skäl. Brottsförebyggande rådets rapport (Brå) (2014:20) visar att det saknas en representant från socialtjänsten vid tre av tio polisförhör i utredningar som inletts på dessa grunder. Det är viktigt att socialtjänsten närvarar vid förhöret med barnet.

Några bestämmelser som reglerar brottsoffers rätt till juridiskt biträde, såsom målsägandebiträde eller särskild företrädare för barn, under en § 31-utredning eller vid en eventuell efterföljande bevistalan finns inte i dagsläget. Det finns därför ett behov av att utreda om det ska vara möjligt att förordna ett juridiskt biträde för brottsoffret när ett barn under 15 år misstänks för brott.

Ett yttrande från socialnämnden ska som huvudregel begäras in innan beslut om åtal fattas för personer under 18 år enligt 11 § LUL. Dessa yttranden används av åklagaren inför beslutet om åtal och av domstolen vid påföljdsbestämningen. Det är därför viktigt att dessa yttranden innehåller nödvändig information och håller hög kvalitet.

Utredningen ska:

- analysera om bestämmelserna om förhör med barn under 18 år som misstänks för brott är ändamålsenliga och dessutom ta ställning till om eventuella författningsändringar även bör avse målsägande och vittnen i de fall det lämnas förslag på ändringar i bestämmelser som även reglerar förhör med målsägande eller vittnen,
- ta ställning till hur samverkan mellan berörda myndigheter kan stärkas när det gäller barn som misstänks för brott,
- utreda behovet av en ökad närvaro av socialtjänsten vid inledande förhör med barn under 18 år som misstänks för brott,
- ta ställning till om det bör vara möjligt att förordna juridiskt biträde för målsäganden när en § 31-utredning inleds,
- ta ställning till om insynsreglerna och reglerna om rätten att ta del av utredningsmaterialet behöver förtydligas i något avseende vad gäller § 31-utredningar,
- ta ställning till om bestämmelserna om socialtjänstens yttranden om unga lagöverträdare är ändamålsenligt utformade och, vid behov, föreslå åtgärder för att säkerställa att yttrandena håller hög kvalitet,
- lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga i syfte att stärka effektiviteten och rättssäkerheten i utredningar om brott begångna av barn under 18 år.

Sedan 2010 finns det möjlighet att drogtesta barn under 15 år som är skäligen misstänkta för narkotikabrott om det kan antas vara nödvändigt för att avgöra barnets behov av sociala insatser. Brås rapport (2014:20) visar bl.a. att möjligheten att drogtesta barn inte har utnyttjats särskilt ofta och att vissa poliser dessutom avstår från möjligheten för att de är osäkra på vad lagen innebär.

Utredningen ska:

- utvärdera bestämmelserna om drogtestar av barn under 15 år som misstänks för brott och bedöma om de är ändamålsenligt utformade,
- lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga för att säkerställa att drogtestar kan genomföras i tillräcklig omfattning.

I uppdraget ingår att se över möjligheten att utfärda strafföreläggande för unga lagöverträdare. Åklagare kan under vissa förutsättningar meddela ett strafföreläggande om den misstänkte erkänner gärningen och det är klart vad det ska bli för straff. Strafföreläggandet måste godkännas av den misstänkte. Ett strafföreläggande kan avse böter, villkorlig dom eller villkorlig dom

som förenas med böter. Det är angeläget att vidta åtgärder för att utveckla rättsväsendets förmåga att snabbt utreda och lagföra brott. En snabb reaktion från samhällets sida kan vara särskilt viktig för unga lagöverträdare. Om den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga har vidare ungdomsvård företräde framför ungdomstjänst som påföljd.

Utredningen ska:

- ta ställning till om det bör införas en möjlighet för åklagare att genom strafföreläggande besluta om ungdomstjänst och i vilka situationer det i så fall bör vara möjligt,
- lämna förslag på de författningsändringar som bedöms nödvändiga.

I juni 2021 beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv till utredningen gällande vissa tvångsmedel mot barn under 15 år.

Utredningen fick också i uppdrag att:

- analysera behovet av utökade möjligheter att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år,
- lämna förslag på de författningsändringar eller andra åtgärder som bedöms nödvändiga för att beslag, husrannsakan och kroppsvisitation ska kunna företas mot barn under 15 år i tillräcklig omfattning,
- säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med de krav som ställs upp enligt regeringsformen, Europakonventionen, barnkonventionen och Sveriges åtaganden i övrigt när det gäller mänskliga rättigheter,
- bedöma om förslagen är proportionerliga och ändamålsenliga.

Utredningstiden förlängdes till den 22 januari 2022.

Av promemorian En utökad möjlighet att söka efter vapen och andra farliga föremål (Ds 2020:23 s. 124) och Brås rapport Kriminella nätverk och grupperingar – Polisens bild av maktstrukturer och marknader (rapport 2016:12 s. 66) framgår det att Polismyndigheten har pekat på en oroande utveckling när det gäller att barn och unga utnyttjas av kriminella för att förvara vapen och andra farliga föremål.

Det är angeläget att motverka att barn dras in i kriminalitet eller utnyttjas i kriminella sammanhang. Nuvarande lagstiftning möjliggör att beslag, husrannsakan och kroppsvisitation används mot barn under 15 år när det är fråga om allvarliga brott. Det är emellertid viktigt att identifiera om och, om så är fallet, i vilka situationer nuvarande lagstiftning begränsar polisens möjligheter att

ingripa mot barn under 15 år när de utnyttjas för att till exempel förvara olagliga föremål åt kriminella.

Utredningen ska:

- analysera behovet av utökade möjligheter att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år,
- lämna förslag på de författningsändringar eller andra åtgärder som bedöms nödvändiga för att beslag, husrannsakan och kroppsvisitation ska kunna användas mot barn under 15 år i tillräcklig omfattning.

Utredningar enligt 31 § LUL

Barn under 15 år är inte straffmyndiga och någon påföljd får därför inte dömas ut för ett brott som ett barn har begått före 15-årsdagen. I de fall då ett barn under 15 år misstänks för brott får inte heller en förundersökning inledas. För att tillgodose behovet av att ändå utreda de närmare omständigheterna kring ett sådant brott, finns möjligheten att under vissa förutsättningar inleda en utredning enligt 31 § LUL. När det gäller andra stycket i aktuell paragraf och socialnämndens möjlighet att initiera en § 31-utredning, så har utredningen kommit fram till att denna bestämmelse däremot inte tillämpas på avsett sätt. Anledningen härtill torde främst vara bristande kunskap inom socialtjänsten om bestämmelsens innebörd. Därför har utredningen föreslagit att kunskapshöjande åtgärder ska vidtas.

Bevistalan

När ett barn under 15 år misstänks för brott prövas skuldfrågan som regel inte i domstol. I 38 § LUL finns dock en möjlighet att genom en bevistalan få till stånd en sådan prövning. Möjligheten härtill används emellertid sällan. Bestämmelsen i 38 § LUL innebär att om någon misstänks för att före 15 års ålder ha begått ett brott får åklagare, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning av socialnämnden, Socialstyrelsen eller vårdnadshavarna för den unge, begära prövning hos domstol huruvida den unge har begått brottet. Domstolens avgörande sker genom en dom i vilken ska anges om domstolen funnit att det har blivit utrett att barnet har begått brottet eller om så inte är fallet.

Utredningens översyn av systemet med bevistalan har utmynnat i att det finns övervägande skäl som talar för att bestämmelserna om bevistalan bör ändras på så sätt att möjligheten att föra bevistalan utvidgas. Det främsta skälet härför är att frågan om ett barn är skyldigt till ett allvarligt brott eller inte bör avgöras efter en rättslig prövning i domstol. Bestämmelserna om bevistalan föreslås därför ändras på så sätt att när en § 31-utredning har slutförts beträffande ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse

i fem år ska åklagare begära prövning i domstol av frågan om den misstänkte har begått brottet. Bevistalan får också föras beträffande annat brott, om det finns synnerliga skäl för detta. Om särskilda skäl talar emot det, ska bevistalan dock inte väckas. Genom förslaget får åklagaren en rätt att på eget initiativ väcka bevistalan och ska således inte, som i dag, vara beroende av att socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare initierar en sådan talan. Socialnämnden föreslås även fortsättningsvis ha rätt att göra framställan hos åklagare om att en bevistalan ska väckas, medan barnets vårdnadshavare inte längre ska ha motsvarande framställningsrätt. Sedan tillsynsansvaret över socialtjänsten har överförs till Inspektionen för vård och omsorg (IVO), ska den framställningsrätt som tillkommit Socialstyrelsen flyttas över till IVO.

Effektiva och rättssäkra utredningar när barn misstänks för brott

Av 7 § LUL framgår att vid förhör med ett barn som är straffmyndigt, men som inte har fyllt 18 år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, ska företrädare för socialtjänsten närvara om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen. Vid förhör som hålls inom ramen för en § 31-utredning med ett barn under 15 år som misstänks för brott ska, enligt 34 § LUL, en företrädare för socialtjänsten närvara om det är fråga om en utredning som inletts antingen med stöd av presumtionsregeln i 31 § första stycket LUL eller med stöd av en begäran från socialnämnden enligt andra stycket i nämnda paragraf. Undantag från kravet på närvaro får göras endast om det finns särskilda skäl. Vid § 31-utredningar som inleds av något skäl i tredje stycket i paragrafen ska i stället en företrädare för socialtjänsten närvara om det inte möter något hinder. Socialtjänsten har en central roll när barn misstänks för brott. Att en medarbetare från socialtjänsten är närvarande vid förhör med barn kan vara ett viktigt stöd för barnet i förhörssituationen, men också gynna socialtjänstens fortsatta arbete med ärendet gällande barnet. En hög grad av närvaro är önskvärd. Av det underlag i utredningen som är inhämtat från polisregionerna och ett knappt trettio-tal kommuner framgår att företrädare för socialtjänsten i hög utsträckning närvarar vid förhör med barn under 15 år, men att det sker mer sällan vid förhör med straffmyndiga barn.

Kravet på närvaro bör enligt utredningen skärpas. Därför föreslås att vid förhör med ett barn som fyllt 15 år men inte 18 år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa ska en företrädare för socialtjänsten närvara om det inte finns särskilda skäl som talar emot det. En förutsättning är att det kan ske utan men för utredningen. Vid förhör med barn under 15 år som misstänks för

brott krävs, om det gäller § 31-utredningar enligt första eller andra stycket i 31 § LUL, synnerliga skäl för att en företrädare för socialtjänsten inte ska närvara vid förhöret. Är det fråga om en utredning enligt 31 § tredje stycket LUL krävs särskilda skäl för att en sådan företrädare inte ska närvara.

Det har visat sig att såväl åklagare som domare menar att yttrandena ofta saknar uppgift om i vilken utsträckning en tidigare utdömd ungdomspåföljd har fullgjorts. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att bestämmelsen i 11 § LUL ska kompletteras med en skyldighet för socialnämnden att i ett yttrande redovisa i vilken utsträckning den som yttrandet gäller har fullgjort en tidigare utdömd påföljd avseende ungdomstjänst eller ungdomsvård. Utredningen bedömer att vissa kunskapshöjande åtgärder bör vidtas.

När ett barn under 15 år misstänks för brott och en § 31-utredning inleds har barnet, under vissa förutsättningar som preciseras närmare i 32 a § LUL, rätt till ett juridiskt biträde. Någon motsvarande rätt finns enligt gällande rätt inte för en målsägande. Behovet av hjälp och stöd för en målsägande kan regelmässigt inte sägas vara mindre om han eller hon har utsatts för brott begånget av en person under 15 år jämfört med om gärningspersonen var straffmyndig. Utredningen föreslår mot denna bakgrund att målsägandens rätt till ett målsägandebiträde enligt lagen (1988:609) om målsägandebiträde respektive till en särskild företrädare för barn enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn ska gälla även vid § 31-utredningar.

En nära och väl fungerande samverkan mellan Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och socialtjänsten är mycket betydelsefull när det gäller förutsättningarna för att kunna vidta relevanta och effektiva åtgärder för barn som misstänks för brott. Sådan samverkan förefaller, utifrån det underlag som är tillgängligt för utredningens överväganden, i allt väsentligt fungera tillfredsställande.

Drogtester av barn under 15 år

Sedan 2010 finns en möjlighet att, enligt 36 b § LUL, vidta tvångsvisa drogtester av barn under 15 år som misstänks för att olovligen ha brukat narkotika. Ett sådant drogtest kan genomföras om det kan antas vara nödvändigt för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barnet. Av Brås rapport (2014:20) framgår att bestämmelsen endast används i begränsad omfattning. Barn som använder narkotika kan på ett mycket allvarligt sätt äventyra sin fysiska och psykiska hälsa. I syfte att göra det möjligt att i större utsträckning än som är fallet i dag genomföra drogtester av barn under 15 år när det finns skäligen misstanke om att barnet har använt

narkotika föreslår utredningen att bestämmelsen i 36 b § LUL ges en mindre restriktiv utformning. Således ska ett drogtest få genomföras om det kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barnet. Kravet på att det ska föreligga sannolika skäl för narkotikaanvändande, ska alltså gälla. Beslut om drogtest av barn under 15 år ska, liksom är fallet i dag, fattas av åklagare. För att öka kunskapen om möjligheten att genomföra sådana drogtestar bör det enligt utredningen övervägas kunskapshöjande insatser inom socialtjänsten och hos Polismyndigheten.

Ungdomstjänst genom strafföreläggande

Åklagare kan under vissa förutsättningar meddela ett strafföreläggande i stället för att väcka åtal för brott. Ett sådant föreläggande kan avse böter, villkorlig dom eller villkorlig dom som förenas med böter. Möjligheten att utfärda ett strafföreläggande utgör ett snabbt och effektivt förfarande för att lagföra ett brott när den misstänkte erkänner gärningen och det inte är fråga om alltför allvarlig brottslighet. Påföljden ungdomstjänst har införts efter det att det blev möjligt för åklagare att meddela strafföreläggande för personer under 18 år. En utökning av åklagares möjlighet att utfärda strafföreläggande till att även avse ungdomstjänst kan bidra till att barn och unga får en snabbare reaktion på det brott de begått och att det inte blir nödvändigt med en domstolsförhandling. Mot denna bakgrund föreslås att ungdomstjänst ska kunna förordnas genom ett strafföreläggande. En förutsättning för att åklagare ska få utfärda ett sådant strafföreläggande är att det föreligger ett yttrande enligt 11 § LUL. Ett strafföreläggande avseende ungdomstjänst ska delges den unge vid ett möte med åklagaren.

Beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år

I det brottsutredande arbetet är möjligheten att använda straffprocessuella tvångsmedel viktig. För barn under 15 år, som inte är straffmyndiga och därför inte kan straffas för brott, kan tvångsmedel användas endast i begränsad utsträckning. Utredningen har övervägt om det finns något behov av att utöka möjligheterna att använda beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år jämfört med vad som är fallet enligt gällande rätt. Det har i utredningen inte framkommit något så tydligt behov av att utvidga möjligheterna att företa beslag, husrannsakan eller kroppsvisitation mot barn under 15 år, att en lagändring är påkallad. Utredningen föreslår i stället att kunskapen om och kompetensen kring det regelverk som i dag gäller för användande av tvångsmedel mot barn under 15 år ska höjas inom Polismyndigheten.

Jämställdhetsanalys

Vid sidan av ålder är kön den faktor som har starkast koppling till våld och kriminalitet. I 86 – 98 procent av brottstyperna misshandel, hot, rån och sexualbrott är gärningspersonen en man. Att använda sig av våldspreventiva metoder med ett jämställdhetsperspektiv är att föredra, då både flickor och pojkar och kvinnor och män måste förhålla sig till normer för män, maskulinitet och våld.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningens övergripande synpunkter och Stockholms stads arbete

Förvaltningen delar utredningens uppfattning om att det behövs flera förändringar i gällande regelverk för förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. Anledningen är att regelverket behöver harmonisera med tidigare omfattande genomförda lagförändringar gällande unga lagöverträdare, unga vuxna lagöverträdare i åldern 18-21 år och samhällsutvecklingen i stort. Förvaltningen ser positivt på att utredningen poängterar samverkan mellan socialtjänsten och polisen samt att utredningen ser behov av kunskapsförhöjande åtgärder.

Det är angeläget att motverka att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Utredningens förslag kan i vissa delar uppfattas som repressiva mot barn och unga men kan också ses som att samhället ger barn och unga det skydd och stöd som de har rätt till.

Förvaltningens bedömning är att utredningens förslag är väl avvägda och att de till exempel går i linje med artikel sex i lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter som handlar om att alla barn har rätt till liv och utveckling.

Stockholms stad bedriver sedan flera år tillbaka ett omfattande arbete för att motverka att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Staden har en strategi för detta som är antagen av kommunfullmäktige. Arbetet utgår från fyra prioriterade utgångspunkter och ett fokus är det tidiga och förbyggande arbetet och social brottsprevention. Sedan 2018 hålls en årlig återkommande utbildning för stadens medarbetare inom den myndighetsutövande sociala barn- och ungdomsvården i handläggningen av ärenden unga lagöverträdare. Omfattande utbildningsinsatser i beslutsstöd har genomförts för socialsekreterare och chefer inom socialtjänsten både när det gäller barn och unga. Stockholms stad har också ingått i

pilotverksamheten kring ett snabbförfarande i brottmål som nu utvidgas till hela Polisregion Stockholm under 2022.

Socialförvaltningen har ett budgetuppdrag som lyder att förvaltningen ska möjliggöra för att samlokalisera socialsekreterare och polis i alla stadens lokalpolisområden. Det arbetet pågår och en av arbetsuppgifterna som socialsekreterarna kommer att ha är att närvara och representera socialtjänsten vid polisförhör av barn och unga.

Utredningar enligt 31 § LUL

Socialtjänstens medverkan vid förhör vid utredningar enligt 31 § LUL är viktiga. Det är vanligt att det kan vara en första ingång i ärendet och att familjen är i kris och mottagliga för stödinsatser från socialtjänsten. Därför är det angeläget att det är ordinarie socialtjänst som medverkar vid förhöret då det är de som processar, handlägger och fattar beslut i ärendet. Socialtjänstens arbete kring barn och unga handlar alltid om att skapa en samarbetsallians med barnet och vårdnadshavarna. Det är ytterligare en anledning till varför ordinarie socialtjänst i första hand ska medverka vid förhöret. Förvaltningen ser positivt på kunskapshöjande åtgärder då det enligt utredningen verkar finnas bristande kunskap inom socialtjänsten om bestämmelsens innebörd. I Stockholms stad utbildas årligen berörd personal inom socialtjänstens barn- och ungdomsvård i LUL då det ingår i utbildningen om handläggningen av ärenden gällande unga lagöverträdare.

Bevistalan

Förvaltningen delar utredningens bedömning att det finns övervägande skäl till att utvidga möjligheterna för bevistalan. Anledningen är att bevistalan sällan tillämpas i Sverige och att bevistalan kan ha betydelse i socialtjänstens val av insatser för den unge. Det är också en logik i att åklagare på eget initiativ ska ha rätt att väcka bevistalan istället för när de ser behov av det ska be socialtjänsten göra framställan. Utredningen föreslår att vårdnadshavarens möjlighet att göra framställan om bevistalan tas bort då åklagaren kommer att väcka bevistalan för att fastställa barnets skuld. Utredningen menar att vårdnadshavarens syfte att rentvå barnet från brottsmisstankar faller då framställningsrätten förändrats från bestämmelsens tillkomst.

Effektiva och rättssäkra utredningar när barn misstänks för brott

Det föreslås flera åtgärder för att utredningarna, när barn misstänks för brott ska bli mer effektiva och rättssäkra. Som framgår ovan anser förvaltningen att det är viktigt att en företrädare från socialtjänsten närvarar vid en utredning enligt 31 § LUL och att kravet på närvaro bör skärpas i enlighet med utredningens förslag.

Socialsekreterare i Stockholms stad deltar i hög utsträckning i dessa ärenden och det finns en funktion på socialförvaltningen genom stödcentrum för unga brottsoffer som täcker upp då ordinarie socialtjänst från stadsdelsförvaltningarna inte har möjlighet att medverka. När stödcentrum bemannar upp kan de genomföra det i över 95 procent av ärendena. Förvaltningen ser positivt på förslaget om skärpningen att socialsekreterare ska närvara vid förhör.

Yttrandena enligt LUL i Stockholms stad har generellt sett en hög kvalité och sedan lagförändringarna 2007 då ungdomstjänst och ungdomsvård blev separata påföljder har ett utvecklingsarbete kring yttrandena genomförts. Enligt utredningen behövs en komplettering införas där socialnämnden ska redovisa i vilken tidigare utdömd ungdomstjänst eller ungdomsvård genomförts. Förvaltningen välkomnar det tillägget och förslaget om kunskapshöjande åtgärder på detta tema då det har betydelse i domstolarnas bedömning av påföljdsval.

Barn och unga som utsätts för brott är ett brottsoffer oavsett om gärningspersonen är över eller under 15 år, det vill säga straffmyndig. Därför delar förvaltningen utredningens förslag om att alla brottsoffer ska få målsägandebiträde eller särskild företrädare oavsett gärningspersonens ålder. Barn och unga som är vittnen till brott befinner sig ofta i en pressad och utsatt situation och har behov av stöd och hjälp från samhället i samband med förhör och rättegång genom information om kommande förhandlingar, vittnesstöd, särskilda rum för vittnen med mera. Utöver det stöd som Sveriges domstolar i samarbete med Brottsoffermyndigheten erbjuder finns i staden också Stödcentrum vid socialförvaltningen som tillhandahåller unga vittnen råd, samtalsstöd samt praktiskt hjälp i kontakt med myndigheter. Stödet till unga vittnen kan dock behöva stärkas ytterligare och förvaltningen ser positivt på den nya utbildningen inom polismyndigheten som kommer att rikta sig mot alla utredare som utreder brott där barn, dvs. personer i ålder upp till 18 år, förekommer som målsägande, vittne eller misstänkt.

Drogtester av barn under 15 år

Barn som misstänks använda narkotika måste upptäckas i ett tidigt skede och har ofta behov av stöd och behandling. Stöd behöver också ges till vårdnadshavarna. Därför välkomnar förvaltningen förslaget om att ha en mindre restriktiv utformning av regelverket i syfte att därmed kunna fånga upp fler barn och för att ge insatser i ett tidigare skede.

Ungdomstjänst genom strafföreläggande

Åklagare kan under vissa förutsättningar meddela ett strafföreläggande. Det är ett snabbt och effektivt förfarande som visar att samhället reagerar. Påföljden ungdomstjänst har tillkommit efter det att åklagarna fick möjlighet att meddela strafföreläggande. En förutsättning för åklagare att utfärda ungdomstjänst genom strafföreläggande är att det finns ett yttrande enligt LUL från socialnämnden. I det yttrandet framgår alltid en bedömning om ungdomstjänst är en lämplig påföljd. Förvaltningen tillstyrker även detta förslag. Förvaltningen vill också betona vikten av att yttrandena har hög kvalitet för att träffsäkerheten kring ett eventuellt särskilt vårdbehov bibehålls och rekommenderar därför att beslutsstöd ska användas för den bedömningen.

Beslag husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år

Utredningen har övervägt om det finns behov av att utöka möjligheterna på detta område. Det har enligt utredningen inte framkommit något tydligt behov av att utvidga möjligheterna att företa beslag, husrannsakan eller kroppsvisitation mot barn under 15 år att en lagändring är påkallad. Förvaltningen delar utredningens bedömning att det utifrån hänsyn till barnets bästa inte ska ställas lägre ställda krav för tvångsmedelsanvändning mot barn under 15 år än för vuxna. Förvaltningen ser mycket allvarligt på att barn och unga dras in i kriminalitet och används av vuxna kriminella för att utföra olika riskfyllda uppdrag och tillstyrkte gängbrottsutredningens förslag om att straffansvaret för att utnyttja och involvera unga i brottslighet bör skärpas (*Unga som involveras i kriminalitet*, SOU 2021:68). Det ligger också i linje med förvaltningens remissvar till ungdomsreduktionsutredningen, då unga vuxna över 18 år kommer att straffas som vuxna för vissa brottskategorier. I förvaltningens remissvar till ungdomsreduktionsutredningen framfördes det att det finns en risk i att unga myndiga lagöverträdare i allt större utsträckning kommer att använda sig av unga omyndiga för att de ska begå de allvarligaste brotten åt de äldre, då straffen skärps för myndiga lagöverträdare.

Sammanfattningsvis ställer sig förvaltningen positiv till de förslag om förändringar i regelverket för förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bilaga

1. Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott (SOU 2022:1)